

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Grzegorza Głupczyka, zatytułowanej:
**Profilaktyka zachowań ryzykownych młodzieży w środowiskach
defaworyzowanych społecznie**

napisanej pod kierunkiem prof. UŚ dr hab. Macieja Bernasiewicza w
Uniwersytecie Śląskim w Katowicach

Praca doktorska mgr Grzegorza Głupczyka jest bardzo ważnym głosem w dyskusji na temat profilaktyki zachowań ryzykownych i tym samym znakomicie spisuje się w światowe naukowe dyskusje toczone w tym obszarze w odniesieniu do młodzieży. Dobrymi egzemplifikacjami głosów tej dyskusji są takie książki, jak: Youth at Risk: A Prevention Resource for Counselors, Teachers, and Parents, red. David Capuzzi, Douglas R. Gross, Alexandria 2019; E. Setty, Risk and Harm in Youth Sexting Culture. Young People's Perspectives, London 2020; J. Jeffries McWhirter, Benedict T. McWhirter, Ellen Hawley McWhirter, Robert J. McWhirter, At-Risk Youth: A Comprehensive Response. For Counselors, Teachers, Psychologists, and Human Service, and Human Professionals, Belmon 2013. Jest więc doktorat magistra Grzegorza Głupczyka pedagogicznie i społecznie „nośny” a o jego wartości przesądza przede wszystkim jego bogata i wartościowa treść zawartość. Przeczytałam go z zainteresowaniem, doceniając erudycję i wkład pracy doktoranta, nowatorski charakter ujęcia podjętej problematyki i dostarczenie nowych kontekstów analitycznych. Na kartach dysertacji widać szeroką wiedzę praktyczną autora, pasję i zaangażowanie badawcze.

Już na wstępie mojej recenzji stwierdzam jednoznacznie, iż jest to praca merytorycznie bardzo dobra. Przyjęte przez magistra Grzegorza Głupczyka założenia

teoretyczne i metodologiczne są poprawne, a sposób prowadzonych przez niego w doktoracie narracji oraz argumentacji zasługuje na wysoką ocenę. Stwierdzam też, że zrealizował on założone cele badawcze. Recenzowany doktorat stanowi wartościowy wkład do nauk o edukacji ale także otwiera nowe przestrzenie dla działań praktycznych w obszarze resocjalizacji/pedagogiki społecznej. Wybór tematu wynika z zainteresowań i doświadczeń własnych doktoranta, który bardzo wyraźnie podkreśla tego typu motywację – uznaję to za dodatkowy walor dysertacji.

Tekst doktoratu napisany jest stylem komunikatywnym. Kompetencje intelektualne autora widoczne są zarówno w jego narracji sensu stricto ale także w bardzo adekwatnym przywoływaniu szeregu przywołań z różnych dzieł; literatura jest bardzo reprezentatywna dla podejmowanej problematyki.

Doktorat składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia i postulatów, bibliografii oraz spisu tabel i rysunków oraz dwóch aneksów („Narzędzia badawcze” i „Matryca Interesariusz Działanie Odbiorca dla Rybnika”). Rozdział pierwszy jest poświęcony „peryferiom społecznym” analizowanym przez Autora w kontekście „przestrzeni działań profilaktycznych”. Ten fragment pracy oceniam pozytywnie, stanowi on dobre wprowadzenie do kolejnych rozdziałów dysertacji.

Rozdział drugi zatytułowany: „Profilaktyka zachowań ryzykownych – ujęcie systemowe”. Autor dokonuje tutaj pewnej systematyki i klasyfikacji podejść do profilaktyki oraz nadawanym temu pojęciu znaczeń, jak również metod stosowanych w tej przestrzeni działania społecznego. Analizuje także kryteria i zasady skutecznego działania profilaktycznego (a także resocjalizacyjnego) oraz eksponuje konieczność zastosowania podejścia systemowego w tym zakresie. Wykorzystana w tym rozdziale literatura jest reprezentatywna dla podejmowanego problemu. Jej dobór jest trafny i pozwala na uchwycenie dynamiki opisywanych pojęć. Tę część pracy oceniam jako bardzo dobrze napisaną, świadczącą o znacznym doświadczeniu w zakresie podejmowanej problematyki badawczej.

Bohaterem rozdziału trzeciego jest młodzież. W pierwszej części Autor dokonuje przeglądu definicji młodzieży, w perspektywach: psychologiczno-rozwojowej, socjologicznej i prawnej. Bardzo istotna jest także perspektywa kulturowa i polityczna, ciekawa i zawierająca duży potencjał analityczny. W drugiej części rozdziału Autor

koncentruje swoją uwagę na zachowaniach ryzykownych młodzieży. Przedstawia tutaj w sposób zasadny ich różne teorie, koncepcje i klasyfikacje, uwzględniające różne kryteria i czynniki. Wreszcie w trzeciej części rozdziału podjęty zostaje problem pozytywnej adaptacji jako kontekstu interakcji czynników „ryzyka i chroniących”. Jest to niezwykle istotny fragment pracy, napisany poprawnie pod względem merytorycznym, z wykorzystaniem obszernej literatury przedmiotu. Wywód jest logiczny i bardzo dobrze uargumentowany. Autor swobodnie porusza się po podejmowanych zagadnieniach, co niewątpliwie świadczy o dobrej orientacji w temacie i umiejętności prowadzenia naukowego wywodu.

Rozdział czwarty zatytułowany „Problematyka badań własnych” jest przedstawieniem koncepcji badań. Doktorant umieścił swoje badania w sposób trafny, w świetle poczynionych przez niego założeń, w perspektywie jakościowej. Autor omawia w **tym rozdziale** –przedmiot i cele badań oraz przedstawia problemy badawcze, następnie przechodzi do omówienia (metod i technik badań, charakteryzuje teren badań i próbę badawczą oraz organizację i przebieg badań. Niezwykle interesujący i świadczący o dużej dojrzałości badawczej jest przygotowany do potrzeb badań autorski „model badawczy” (s. 124-126), który daje syntetyczny i zintegrowany wgląd w wykorzystaną przez doktoranta metodologię. Tę część doktoratu czyta się bardzo dobrze, napisana jest ona w sposób poprawny merytorycznie.

Rozdział piąty poświęcony został analizie rezultatów badań własnych. Narracja prowadzona w tym rozdziale odzwierciedla ogromne zaangażowanie i intensywność, z którą Autor dysertacji zanurzył się w codzienności badanych zjawisk. I tę część pracy oceniam wysoko. Mgr Grzegorz Głupczyk prezentuje tu wyniki badań empirycznych, zapewne najważniejsze w całej pracy poświęconej profilaktyce zachowań ryzykownych młodzieży. Stanowi on ważny wkład Autora do podejmowanej przez niego problematyki. Analizy i interpretacje magistra Grzegorza Głupczyka są rzetelne, szczegółowe i dobrze uzasadnione. Świadczą zarówno o ogromnym wkładzie pracy Autora, jak i kompetencjach naukowych. W rezultacie swoich analiz otrzymuje on obraz nasycony treścią, pokazujący zagadnienie profilaktyki z wielu perspektyw, wskazujący na złożoność zjawisk poddanych badaniom (jakże bliska jest mi teza

jednej z uczestniczek badań: „Ja jestem przeciwniczką dydaktyzmu, bo wiem, że namolny dydaktyzm nic nie daje”, s. 162).

Z zainteresowaniem przeczytałam część zatytułowaną „Zakończenie i postulaty”, w której Autor potwierdza wynikające zarówno z jego własnych, jak i z badań ogólnoswiatowych wnioski, iż „w wybranych środowiskach dziewczęta (...) zaczynają przodować w wybranych zachowaniach ryzykownych”, jednakże – co jest równie istotne – częściej korzystają również z różnych dostępnych form wsparcia” (s. 219). Słusznie też Autor eksponuje kategorię tzw. „młodzieży niewidzialnej”, w stosunku do której niezwykle trudno jest zastosować jakiegokolwiek metody konstruktywnego oddziaływania.

Raz jeszcze chciałabym podkreślić, że praca doktorska mgr Grzegorza Głupczyka zasługuje na wysoką ocenę, szczególnie z uwagi na jej wartość aplikacyjną. Dodam, że współcześnie już tylko najwięksi „pedagogiczni ortodoksji” kwestionują ideę pedagogiki jako dyscypliny naukowej „wolnej od wartości”. Pedagogika jest nie tylko zorientowana na diagnozę i badania rzeczywistości ale także na „zmianę społeczną”, „walkę o lepszy świat” . I w tę tradycję myślenia pedagogicznego wpisuje się praca doktorska mgr Grzegorza Głupczyka: „Profilaktyka zachowań ryzykownych młodzieży w środowiskach defaworyzowanych społecznie”.

Podejście do zachowań ryzykownych preferowane przez Grzegorza Głupczyka jest skrajnie odmienne od neoliberalnych wizji człowieka i społeczeństwa, w którym przerzuca się odpowiedzialność za sukces życiowy i kształt biografii na jednostkę, pomijając jej wielokontekstowe społeczne „uwikłania”. Grzegorz Głupczyk, nie tracąc oczywiście z pola widzenia człowieka w jego jednostkowości i podmiotowości poszukuje przy tym strukturalnych źródeł i uwarunkowań zachowań ryzykownych, co zresztą jest już widoczne w tytule jego pracy. Prezentuje więc, jak to sam ujmuje podejście „systemowe” do analizowanego problemu.

Nie mam w stosunku do tej pracy uwag krytycznych. Polemizowałabym jedynie ze stwierdzeniem, że „nadmierne skupienie się na tworzeniu strategii jest podejściem błędnym, działanie takie nic bowiem nie wnosi do praktyki społecznej” (s. 6) (tym bardziej, że w swojej pracy doktorskiej Autor odwołuje się do różnych strategii w tym

zakresie). O ile przyznam rację doktorantowi, że ograniczanie się do strategii jest oczywiście społecznie bezowocne, a także że, że rzeczywistość „rozgrywa się” na poziomie realnych codziennych działań, a nie w dokumentach, to jednak uważam, że stworzone na poziomie makro zasady i podejścia mogą mieć bardzo duży wpływ na to, „co się dzieje” (szczególnie w kontekście dążenia do ograniczenia defaworyzacji). Niezależnie od tych uwag polemicznych, moja ocena recenzowanej rozprawy jest wysoka.

W całości dysertacji mgr Grzegorz Głupczyk jawi się jako refleksyjny praktyk. Ma on, co należy wyraźnie podkreślić, pełną świadomość wielości kontekstów, z perspektywy których dokonuje analizy zgromadzonych danych. Największym walorem recenzowanej pracy doktorskiej jest społeczna reaktywność – autor formułuje w niej postulaty w zakresie zmiany rzeczywistości społecznej i edukacyjnej. Autor dysertacji w samodzielny i interdyscyplinarny sposób potrafi rozwiązać podjęty przez siebie problem badawczy, wreszcie, potrafi komunikatywnie i precyzyjnie wyrażać swoje myśli i przedstawiać swoje linie argumentacji.

Podsumowując, bez wątpienia problem podjęty przez magistra Grzegorza Głupczyka w recenzowanej pracy jest problemem oryginalnym i wartościowym dla nauk o edukacji. Autor swobodnie porusza się po podejmowanych problemach. Trzeba raz jeszcze podkreślić, iż erudycyjnie wykorzystał bogatą literaturę przedmiotu, a jego analizy świadczą o tym, że prowadzi dyskurs naukowy w sposób poprawny. Sformułowane przez niego wnioski są zasadne w świetle przeprowadzonych przez niego badań, jak i w kontekście współczesnej wiedzy z zakresu nauk o edukacji. Trudno też nie dostrzec, że przedmiotowa dysertacja rzuca nowe światło na problem zachowań ryzykownych młodzieży, a przede wszystkim ich profilaktykę.

Na zakończenie pragnę stwierdzić, iż recenzowana rozprawa spełnia wszystkie wymagania ustawy o stopniach i tytułach naukowych, w związku z tym wnoszę o dopuszczenie magistra Grzegorza Głupczyka do publicznej obrony pracy doktorskiej.

Agnieszka Górnalska - Melonik